

Ярина Турчин

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПАРТНЕРСТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ВИШЕГРАДСЬКОЮ ГРУПОЮ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

© Турчин Я., 2015

Проаналізовано особливості партнерства між Україною та Вишеградською групою на сучасному етапі розвитку міжнародної системи. Обґрунтовано потребу переосмислення функцій Вишеграду. Зроблено висновок про те, що Вишеградська четвірка попри наявність розбіжностей щодо українсько-російського конфлікту на офіційному рівні все ж підтримує позицію України, є зацікавленою у співпраці з Києвом з метою формування зони безпеки, стабільності та демократичного політичного режиму.

Ключові слова: Україна, Вишеградська четвірка, сепаратизм, тероризм, українсько-російський конфлікт.

Yaryna Turchyn

THE FEATURES OF THE PARTNERSHIP BETWEEN UKRAINE AND THE VISEGRAD GROUP IN THE CONTEXT OF CURRENT GEOPOLITICAL CHALLENGES

© Turchyn Yaryna, 2015

The article analyses the features of the partnership between Ukraine and the Visegrad group at the current stage of the international system development. It is proved that both the transformational experience of the Central European countries and the search for allies, having a real influence on the intensification of the relations of Kyiv with Brussels and NATO, are of great importance for the Ukrainian community. The author substantiates the need for reconsidering the functions of the Visegrad Four, revealing the most favourable cooperation mechanisms with Ukraine under conditions of the reinforcement of separatist movements, terrorist organisations and Russian external aggression. The current conflict in eastern Ukraine shows that the Russian Federation totally ignores the international law and order and it is regarded as an impetus to a new stage of the Visegrad Four development. The settlement of the armed confrontation by means of the EU tools, the provision of the comprehensive support to Ukraine in the process of the European integration and strengthening its international image as a democratic European state are considered to be predominant. On the other hand, a successful implementation of the European foreign policy by Kyiv combined with effective internal reforms is an important precondition for the full realisation of the national interests by the Visegrad Four countries in the international arena.

The paper concludes that the Visegrad Group supports Ukraine despite the existence of disagreements concerning the Ukrainian-Russian conflict at the official level and it is

interested in cooperation with Kyiv to establish a security zone, stability and a democratic political regime.

Key words: Ukraine, the Visegrad Four, separatism, terrorism, Ukrainian-Russian conflict.

В умовах глобалізації та розвитку інтеграційних процесів, географічного розширення Європейського Союзу все більшого значення набувають нові актори системи міжнародних відносин, зокрема регіональні об'єднання. З огляду на це, Україна не тільки задекларувала наміри увійти до складу Євросоюзу, а й визначила одним із пріоритетів свого зовнішньополітичного курсу нарощення співпраці з країнами Вишеградської групи (ВГ), які за допомогою інструментарію ЄС, формують нову архітектуру міжнародних відносин. Для української спільноти важливим є як трансформаційний досвід центральноєвропейських країн, так і пошук союзників, які мають реальні важелі впливу на інтенсифікацію стосунків Києва з Брюсселем та НАТО.

Питання переосмислення ключових напрямів співпраці між Україною та країнами Вишеградської четвірки (В4) актуалізувалося через низку причин – підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції, а також внаслідок загострення російсько-українських взаємин через анексію Росією Криму, підтримку терористичних угруповань та сепаратистських дій на теренах Східної України. Очевидно, що країни Заходу недооцінили, з одного боку, євроінтеграційні прагнення українців, а з іншого, – геополітичні амбіції Москви, надавши безпековим питанням другорядного значення порівняно з економічними. Проте відновлення територіальної цілісності та збереження державного суверенітету України значною мірою залежить від позиції країн Заходу, підтримки ними демократичних перетворень в українському суспільстві та усвідомлення реальних загроз, які продукує антидемократичний режим Президента РФ В. Путіна. У цій ситуації країни Вишеградської четвірки можуть стати надійними партнерами Києва у розв'язанні поставлених завдань, оскільки, будучи членами ЄС, безпосередньо впливають на розвиток сучасної системи міжнародних відносин.

Специфіка діяльності та перспективи розвитку Вишеградської четвірки неодноразово були предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Доволі часто зазначена тема обговорюється на міжнародних форумах, що сприяє не тільки теоретичному осмисленню ролі центральноєвропейських країн у сучасній системі міжнародних відносин, а й має важливе практичне значення для впровадження регіональних інтеграційних проєктів, демократизації суспільних процесів та засвоєння механізмів реалізації національних інтересів в умовах глобалізації. Діяльність країн Вишеграду відображається в науково-теоретичних напрацюваннях багатьох дослідників, а саме: П. Вагнера, Є. Кіш, А. Кудряченка, М. Лендъел, Я. Логінова, Г. Месежнікова, С. Мітряєвої, Г. Перепелиці, Т. Стражая, В. Пулішової та ін. Водночас поза увагою вчених залишилося питання про перспективи розвитку В4 у зв'язку з новими геополітичними викликами, насамперед загостренням українсько-російських взаємин, зовнішньополітичною агресією Російської Федерації, що є реальною загрозою для сучасного світового порядку. Власне переосмислення функцій Вишеградської четвірки, виявлення найсприятливіших механізмів співпраці з Україною в умовах активізації сепаратистських рухів, терористичних угруповань та російської зовнішньої агресії і є метою запропонованого дослідження.

Вишеградська четвірка є неформальним політичним об'єднанням Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини, яке було створено ще у 1991 р. Передумовою для його заснування стало бажання країн Центральної Європи вийти зі сфери контролю Радянського Союзу, запобігти реставрації попереднього політичного режиму, а також спільно координувати транскордонну співпрацю й зовнішню політику у напрямку інтеграції до європейських та євроатлантичних структур. Діяльність центральноєвропейського товариства дала можливість ефективно вирішити чимало політичних та економічних проблем, які постали на початку 90-х рр. XX ст. перед країнами Вишеграду внаслідок радикальних трансформаційних перетворень, які на той час охопили пострадянські країни Центральної Європи. Підґрунтям для співпраці між країнами Вишеградської групи стали

географічна близькість держав-учасниць, спільність історії та ментальна схожість їхніх громадян, подібність суспільно-економічних моделей розвитку, а також збіг інтересів з багатьох питань, які дискутуються на рівні ЄС. Не менш важливу об'єднавчу роль відіграв і вагомий потенціал голосів у Європейському парламенті, що дав змогу країнам Вишеграду корегувати процес прийняття рішень у межах Європейського Союзу.

Сьогодні Вишеградська четвірка є потужним регіональним утворенням у межах ЄС, яка конструктивно впливає на процес європейської інтеграції. Співпраця між членами В4 проводиться через регулярні контакти і погодження спільних позицій з різних питань, які згодом презентуються на форумах ЄС [15]. Її активна діяльність спрямована на розвиток Центральної Європи як на рівні регіональної кооперації, так і Євросоюзу загалом, відстоювання спільних інтересів держав перед Брюсселем, а також збереження ідентичності регіону у межах ЄС та НАТО [13, С. 40]. Відтак об'єднання центральноєвропейських країн насамперед виконує роль інституції, метою діяльності якої є захист і просування власних національних чи спільних інтересів країн Вишеграду. За оцінками експертів, якщо впродовж перших п'яти років свого членства в ЄС країни групи В4 істотно не впливали на стратегію його розвитку, то вже під час перегляду бюджету Євросоюзу на 2007–2013 рр. вони домоглися значного підвищення частки коштів структурних фондів, спрямованих на потреби постсоціалістичних країн [5]. Пріоритетними в діяльності Вишеградської групи є питання, які стосуються обсягів та розподілу дотацій з європейського бюджету, від чого залежить розвиток країн-членів ЄС [15]. Однак із другої половини 2000 рр. центральноєвропейські країни почали активно використовувати інструмент національних програм міжнародної допомоги для підтримки розвитку демократії, насамперед в Україні, Білорусі та Балканських країнах.

Практика міжнародних відносин засвідчує, що Україна є важливим східноєвропейським партнером для країн Вишеградської групи. Офіційні відносини з нею розпочалися з грудня 1999 р. під час зустрічі у Герлахові, коли президенти чотирьох центральноєвропейських країн заявили про своє бажання підтримувати проєвропейські сили в Україні [4, С. 39]. Співпраця з Києвом розвивалася як на двосторонньому рівні, так і у форматі «Вишеградська четвірка плюс», де пріоритетне значення було надане транскордонній співпраці. Політичні лідери центральноєвропейських країн постійно наголошували на своїх зобов'язаннях щодо України та необхідності надання їй допомоги під час трансформації та модернізації суспільних процесів. У політичному сенсі вони відчутно підтримали євроінтеграційний курс Києва у межах т. з. «групи друзів», безпосередньо сприяли реалізації Плану дій Україна – ЄС через зміцнення міжурядових контактів, урізноманітнення заходів у політичній, військовій, безпековій, енергетичній, соціокультурній сферах [4, С. 40]. Неодноразово розглядалося й питання надання членства Україні у Вишеградському об'єднанні.

Співпробітництво з Києвом істотно активізувалося після вступу країн Вишеграду до ЄС, а також Помаранчевої революції 2004 року. Власне у цей період очільники центральноєвропейських країн неодноразово демонстрували свою підтримку Києву в реалізації його інтеграційних амбіцій, спрямованих на членство в ЄС та НАТО [11, С. 13–14]. Всесторонні зв'язки між Україною та Вишеградською четвіркою набули невизначеності за часів президентства В. Януковича, коли процес інтеграції до Європейського Союзу розглядався крізь призму геополітичного наближення до Російської Федерації. Проголошення позаблокового статусу України засвідчило невизначеність пріоритетів не тільки її внутрішньої, а й зовнішньої політики. Новий політичний курс передбачав відмову від членства в НАТО, зближення з Росією у форматі поглибленого стратегічного партнерства і спрямовувався на демонтаж демократичного ладу в державі та побудову авторитарного клептократичного режиму [2, С. 59]. Вітчизняні аналітики ще у 2010 р. застерігали, що за таких обставин євроінтеграція України залежатиме від позиції Росії, що зрештою і підтвердилося восени 2013 р. Євроінтеграційні перспективи Києва суперечили інтересам Російської Федерації, а питання безвізового режиму, створення зони вільної торгівлі чи підписання асоціації з ЄС, потребували обов'язкового погодження з Кремлем [9, С. 97–98].

Початок чергової хвилі інтенсифікації відносин між Києвом та країнами Вишеградської четвірки пов'язаний вже не тільки з питанням євроінтеграційного курсу України, а й українсько-

російського конфлікту, який ознаменувався анексією Криму, підтримкою Російською Федерацією сепаратистських рухів і терористичних угруповань, які діють на території Східної України. Загострення протистояння між Києвом та Москвою актуалізує проблему переорієнтації функціональних пріоритетів діяльності Вишеграду від економічних до політико-безпекових. Частина аналітиків стверджує, що В4 як регіональне утворення не має політичних перспектив, так само, як СНД, ГУАМ, Веймарський трикутник чи Центральноєвропейська ініціатива. Підставою для таких міркувань є той факт, що нині не залишилося жодної передумови (спільного інтересу), яка була б об'єднавчим елементом для діяльності вишеградської спільноти. Справді, низку завдань, які ставили перед собою країни-члени В4, вже виконано, зокрема вступ до ЄС та НАТО, інші залишилися нереалізованими (внутрішня інтеграція) або втратили свою актуальність через розбіжність позицій окремих держав Вишеграду щодо формату провадження східної політики, ставлення до євровалюти чи пріоритетності інтересів в ЄС [7]. Хоча, з іншого боку, конфлікт, який сьогодні триває на сході України і засвідчує тотальне нівелювання міжнародного порядку та норм міжнародного права Російською Федерацією, власне і може бути поштовхом (об'єднавчою ідеєю) для нового етапу розвитку Вишеградської четвірки. Домінантою тут має стати діяльність з урегулювання збройного протистояння за допомогою інструментів ЄС, надання Україні всесторонньої підтримки у процесі євроінтеграції, утвердження її міжнародного іміджу як демократичної та європейської держави тощо.

Доцільність такого підходу є обґрунтованою з кількох позицій. По-перше, усі країни групи В4 належать до так званих пострадянських, а тому усвідомлюють небезпеку відновлення системи радянського авторитаризму, яка значною мірою відображена у політичному режимі В. Путіна. З іншого боку, саме історичний досвід дає змогу країнам Вишеградської четвірки запропонувати найефективніші інструменти протидії загрозам для європейських демократичних цінностей. По-друге, ментальність населення країн Вишеграду є значно ближчою до української, аніж життєва філософія німців, французів чи італійців. Саме ці держави є найбільш «своїми» для України з-поміж інших членів європейської спільноти, а тому здійснюють чималий вплив на її внутрішню та зовнішню політику. Це дає можливість Вишеградській четвірці застосовувати щодо України інструменти політики «м'якої сили», яка спрямована на формування привабливості своїх економічних, політичних, соціальних тощо систем, налагодити тісні контакти з органами місцевого самоврядування та суб'єктами громадянського суспільства. По-третє, Польща, Угорщина та Словаччина територіально межують з Україною, що значно посилює регіональну інтеграцію. Слід зауважити, що в умовах тісного взаємозв'язку незалежних держав, порушення мирного життя в одному регіоні впливає і на усі інші. Відтак географічні сусіди зацікавлені в стабільності України, її русі в напрямку ЄС та НАТО, розвитку демократичних засад у сфері як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Не менш важливим є і той факт, що економічний прогрес країн В4 залежить від розширення ринків збуту та освоєння нових сфер для інвестування, які може забезпечити Україна. Саме тому успішна реалізація Києвом європейського напряму зовнішньої політики у поєднанні з ефективними внутрішніми реформами є важливою передумовою для повноцінної реалізації національних інтересів країнами Вишеградської четвірки на міжнародній арені. До того ж очевидно, що «нові» члени Європейського Союзу не мають достатніх ресурсів для досягнення поставлених цілей щодо східного партнерства, а тому залучають потенціал інших країн ЄС, що загалом сприятиме євроінтеграційному курсу України.

Центральноєвропейські країни групи В4 безперечно зацікавлені у співпраці з Києвом, а пріоритетами тут є формування зони безпеки, стабільності, демократичного політичного режиму (щонайменше неоавторитарного). Проте, на думку міжнародних експертів, потенціал кооперації між Україною та Вишеградською групою не є використаний повною мірою. Зі свого боку, Україна вважала підтримку європейських партнерів недостатньою, а європейці критикували Київ за незначні результати в інтеграційному поступі та демократичних перетвореннях. Така ситуація призвела до взаємного розчарування після занадто великих очікувань з обох сторін [1, С. 11]

Отже, Україна та проблеми її державотворчого процесу завжди перебували в центрі уваги країн Вишеградської четвірки, які наразі не виробили узгодженої позиції щодо подій на сході

України, загострення відносин з Російською Федерацією. Хоча на офіційному рівні члени Вишеграду все ж підтримують Україну та висловлюються за збереження її територіальної цілісності, однак спостерігаються певні неузгодженості в позиціях як політичних лідерів, так і громадськості. Так, організація IpsosMORI, яка функціонує у Великобританії та Ірландії, провела соціологічне опитування в одинадцяти європейських країнах (Швеції, Польщі, Німеччині, Великій Британії, Іспанії, Нідерландах, Ірландії, Бельгії, Франції, Італії та Угорщині) з приводу введення санкцій ЄС та США щодо Росії. Загалом було опитано 8333 респонденти віком від 16 до 64 років, які дали відповідь на питання: «Чи погодитесь Ви з фактом введення вашою країною санкцій проти Росії?». Як з'ясувалося, лише в Угорщині більшість населення не підтримала ідею введення санкцій щодо РФ, викликаних кризовою ситуацією в Україні. Якщо громадськість Угорщини виразила проросійську позицію (31 % повністю або частково підтримали санкції, 37 % – повністю або частково не підтримали санкції, 30 % – не дали відповіді на питання), то Польща продемонструвала однозначну підтримку України, категорично засуджуючи дії Росії (53 % повністю або частково підтримали санкції, 23 % – повністю або частково не підтримали санкції, 24 % – не дали відповіді на питання) [16]. За багато років співпраці Польща небезпідставно здобула статус адвоката України в Європі, бо активно лобіює європейську інтеграцію українців. Варшава послідовно підтримувала ідею про підписання асоціації між Україною та ЄС за будь-яких умов, бо, на думку її посадовців, це дає змогу вирішити проблему дотримання демократичних стандартів і вибіркового правосуддя. За даними соціологічного опитування, 26 % поляків виступають за негайний вступ України до ЄС, 47 % також підтримують таку ініціативу, але вважають її завданням на перспективу, і тільки 11 % опитаних декларують протилежну позицію. Більшість поляків (65 %) також вважають, що інтеграція України до Євросоюзу відповідає національним інтересам Польщі, тоді як лише 14 % опитаних надають перевагу посиленню співпраці з Російською Федерацією [14, С. 41]. Отож, Польща (РП) зайняла відкриту позицію категоричного несприйняття агресивних дій Росії, послідовно підтримує політику українського уряду та наполягає на посиленні оборонного потенціалу НАТО в регіоні Центральної і Східної Європи.

Позиція Варшави для геополітичних перспектив України є вкрай важливою, оскільки ця країна входить до переліку шести найбільших економік Європи і має статус найбільшого отримувача допомоги ЄС з-поміж усіх країн-членів. Враховуючи уроки політичної історії, Варшава вибудовує відносини з Києвом у форматі стратегічного партнерства, бо конфронтація стосунків між країнами призводила уже до втрати державності як Польщі, так і України. Республіка Польща ефективно використала своє членство в ЄС для пошуку найсприятливіших механізмів запровадження в Україні центральноєвропейського досвіду реформ, зокрема через формат «В4+Україна», ініціювала програму підтримки регіональної співпраці та громадянського суспільства у рамках Вишеградського фонду [10, С. 26]. Польща також анонсувала можливість залучення України до функціонування Вишеградської бойової групи. Сторони усвідомлюють і те, що альянс обох держав є надійною перешкодою для поширення російської експансії на територію Центрально-Східної Європи.

Натомість не виявляє особливої активності у формуванні нових пріоритетів зовнішньої політики ЄС щодо Росії Чеська Республіка. На офіційному рівні вона також підтримує євроінтеграційні перспективи України, хоча українсько-чеські взаємини подеколи мають суперечливий характер. Неодноразово чеський уряд критично оцінював політичну ситуацію в Україні, наприклад, у справі Ю. Тимошенко, Ю. Луценка чи надання політичного притулку представникам української опозиції за часів президентства В. Януковича [10, С. 31]. Чеський президент М. Земан розкритикував і політику ЄС щодо запровадження санкцій стосовно Російської Федерації, натомість обґрунтував доцільність посилення співпраці з Москвою задля усунення загрози ісламського тероризму [8]. Варто констатувати і той факт, що чеське суспільство також не виробило однозначної позиції щодо доцільності введення санкцій проти РФ. Близько 70 % населення висловили незгоду зі скандальними заявами президента М. Земана щодо України та санкцій проти Росії, вважають, що такі висловлювання суперечать урядовій політиці Чехії, розділяють суспільство та істотно погіршують імідж країни на міжнародній арені. За даними

соціологічного дослідження, яке було проведено чеською компанією CVVM, лише 2 % чехів назвали «дуже добрими» дії Росії, ще 9 % сказали про «радше добру» оцінку позиції Кремля, а сепаратистів підтримали 7 % [6]. Попри роз'єднаність в оцінці українського питання, громадяни Чехії таки вбачають загрозу поширення російської експансії на їхню країну (65 % опитаних), а 73 % респондентів вважають, що українські події є небезпечними для Європи загалом. Імовірно, такі суспільні настрої дозволять чеській владі і далі неоднозначно висловлюватися щодо санкції проти Російської Федерації [8]. Позицію та специфіку українсько-чеських відносин можна пояснити відсутністю спільного кордону. Тому, на відміну від інших країн Вишеградської групи, Чехія більшою мірою орієнтована не на Схід, а на Захід.

Формат словацько-українських міждержавних взаємин, навпаки, посилюється наявністю територіального сусідства, а також залежністю Словацької Республіки від російських енергоносіїв, які надходять через територію України. Братислава проводить зовнішню політику щодо українців відповідно до «Стратегії розвитку відносин з Україною» (2001 р.), яка спрямована на реалізацію національних інтересів Словаччини через нарощення співпраці з ЄС, НАТО та Україною як важливою складовою загальноєвропейської системи стабільності. Загалом Братислава підтримує політику Брюсселя щодо Києва та Москви, а забезпечення з її боку реверсу газу по своїй території до України допомогло протистояти російському «газовому тиску». Водночас спостерігається певна розбіжність позиції політичних лідерів Словаччини у трактуванні сучасних подій в Україні. Так, президент країни А. Кіска цілковито підтримує введений Євросоюзом режим санкцій щодо РФ, а прем'єр-міністр Р. Фіцо, посилаючись на економічні пріоритети, відзначає їхню необґрунтованість і сприймає Україну як державу, що не здатна самостійно вирішити внутрішні суперечності. Хоча, за даними міжнародних економістів-аналітиків, санкції проти Росії не створюють серйозних загроз для національної економіки Словаччини [8]. Та попри такі розбіжності Братислава активно підтримує євроінтеграційний та модернізаційний процеси, які відбуваються в Україні, виявляє зацікавленість у створенні зони вільної торгівлі між ЄС та Україною, розвиває спільні проекти між неурядовими організаціями [10, С. 31–32].

Натомість Угорщина ключем до європейської перспективи України вважає вирішення проблем в етнополітичній сфері, маючи специфічні відносини з Києвом саме у цій площині [5]. Розвиток співробітництва між Україною та Угорщиною відбувався в умовах конфронтації відносин між Будапештом та Брюсселем, що стало результатом урядової політики прем'єр-міністра В. Орбана, яка суперечить концептуальним принципам функціонування європейської спільноти. Йдеться про прийняття поправок до Конституції, які не відповідають принципу свободи слова, послаблення ролі Конституційного Суду, підтримка антисемітських настроїв у суспільстві тощо. Напруженість стосунків з країнами-членами ЄС змусили Угорщину посилити співпрацю з іншими країнами Східної Європи, зокрема з Білоруссю, у рамках програми «Східне партнерство», а також з Російською Федерацією в торговельно-економічній та енергетичній сферах [10, С. 28]. Прем'єр-міністр Угорщини загалом критикує ліберально-демократичну модель суспільного ладу, а ефективнішими вважає устрої Туреччини, Сінгапуру, Китаю і Росії. Щодо співпраці з Україною, то у 2013 р. було досягнуто згоди про реверс природного газу з Угорщини, а також підтверджено підтримку укладанню Україною угоди про асоціацію з ЄС. Водночас розбіжності в етнічних питаннях не сприяють інтенсифікації співпраці між обома країнами. Йдеться про латентний конфлікт між Угорщиною та Україною через політику подвійного громадянства щодо угорців, які проживають на території Закарпатської області. З огляду на анексію РФ Криму, недоречними виглядають висловлювання і деяких угорських політиків про створення автономії для етнічних угорців, які проживають на території Закарпатської області України [8]. Саме від узгодження цього дискурсу і залежить майбутній формат угорсько-української співпраці.

Розбіжності в оцінках країн Вишеградської четвірки конкретних подій міжнародного життя формуються під впливом різних факторів, переважно політичних, безпекових, інституційних, економічних, історичних та етнічних. Варто зауважити, що ВГ уже переживала кризи становлення через відсутність спільної позиції країн-членів з низки питань. Здебільшого виокремлюють два періоди розвитку Вишеградської четвірки. Перший тривав упродовж 1999 – 2004 рр., фактично до

часу приєднання центральноєвропейських країн до ЄС і НАТО. Другий розпочався у 2004 р. і відображає співпрацю країн В4 уже в складі Європейського Союзу [3, С. 260]. Перша криза у діяльності організації спостерігалася впродовж 1993–1998 рр. і була спровокована розпадом Чехословаччини та орієнтацією мечіарівської Словаччини на Росію. Починаючи з 1994 р., з'явилися ознаки конфронтації відносин усередині В4, підсилені амбіціями Польщі щодо статусу регіонального лідера, а також самоізоляцією Словацької Республіки. У період «стагнації Вишеградської групи» різко скоротилася кількість зустрічей в межах організації, а основна увага лідерів центральноєвропейських країн була зосереджена на питанні набуття членства в НАТО [3, С. 261, 264]. Консолідаційною основою для країн Вишеграду тоді стала СЕФТА, діяльність котрої виявилася доволі ефективною у вирішенні багатьох економічних проблем. Ситуація кардинально змінилася у 1998 р., коли владу в Братиславі перейняв проєвропейський уряд М. Дзурінди. Друга криза розпочалася в січні 2009 р., коли Словаччина вступила до єврозони та намагалася посилити неформальний союз із Німеччиною, Австрією та іншими країнами, які розпоряджаються значними консолідованими фінансами [7]. Сьогодні також спостерігаються певні розбіжності у позиціях країн Вишеграду, але вже у зв'язку з «українським питанням».

Однією з причин різного бачення траєкторії розвитку зовнішньополітичних відносин є недосконалість інституційної організації Вишеградської четвірки, фактична відсутність координаційного центру (секретаріату) діяльності групи. Єдиною інституцією ВГ все ще залишається Міжнародний Вишеградський фонд, який здебільшого підтримує та адмініструє спільні проекти зі сфери культури, освіти, наукових та студентських обмінів тощо. З одного боку, слабкий рівень інституалізації Вишеградської четвірки сприяє ефективному використанню фінансових ресурсів, гнучкості та відкритості до нових ідей, а з іншого, – призвів до браку послідовної стратегії розвитку, чітких процедур комунікації та механізмів співпраці, зокрема у зовнішньополітичній сфері [11, С. 16–17].

Особливості зовнішньої політики пояснюються також відсутністю інтеграції на рівні суспільств країн–членів Вишеградської четвірки. Спостерігається доволі низька активність польсько-словацького чи польсько-чеського транскордонного співробітництва, яке істотно послабилося після вступу країн В4 до ЄС і скасування внутрішніх кордонів. Якщо чесько-словацька та словацько-угорська регіональна співпраця розвивається порівняно інтенсивно, що пояснюється історичним минулим та наявністю етнічно змішаних територій, то Польща значною мірою нарощує інтеграційну активність у напрямі України та Білорусі.

Безперечно, позиція центральноєвропейських країн формується і під впливом економічних обставин. Тут потрібно зважати і на той факт, що запровадження санкцій проти Росії негативно впливає і на економічні показники Європейського Союзу, особливо його нових членів. Оскільки розвиток країн групи В4 значною мірою залежить від європейських інвестицій та капіталу, то він є доволі вразливим. Тому лідери Вишеградської четвірки, приймаючи політичні рішення, завжди зважають на його економічні наслідки, які не є однаковими для усіх членів групи. За таких умов Україні разом з країнами В4 потрібно постійно аналізувати виконання попередньо підписаних угод, поглиблювати транскордонне співробітництво та підтримувати спільні бізнес-асоціації, єврорегіони, сприяти залученню інвестицій з країн Вишеграду, а з іншого боку, – створити можливості для розвитку вітчизняного бізнесу в країнах–членах В4, поширити досвід центральноєвропейських країн з модернізації промислових підприємств і аграрного сектору тощо [9, С. 111]. Активізація економічної співпраці між Україною та країнами Вишеграду дасть змогу частково нівелювати негативний вплив від запроваджених санкцій щодо РФ.

Історичне минуле також вносить корективи у сучасну міжнародну політику. Адже свого часу події в Чехословаччині та Угорщині не отримали відповідної реакції та підтримки з боку Європи та світу, заляканих ядерним потенціалом Радянського Союзу. Відповідно сьогодні ці країни не готові поступитися національними інтересами заради порятунку України, згадуючи її нейтральне ставлення до їхньої проблеми в минулому. Радше вони прагнуть збільшити власний силовий потенціал, аби мати достатні ресурси для протидії зовнішнім загрозам.

Незважаючи на певні розбіжності щодо ухвалення тих чи інших рішень, відкриті та латентні конфлікти, Вишеградська четвірка все ж має достатній потенціал впливу на загальноєвропейську політику, зокрема щодо країн Східної Європи. Для України важливою є як політична підтримка з боку країн Вишеграду, так і використання їхнього позитивного інтеграційного досвіду, що дасть змогу уникнути помилкових рішень під час модернізації соціально-економічної системи, адаптації законодавства до європейських норм. Києву потрібно постійно демонструвати і доводити, що економічний інтерес, який передбачає розширення ринків збуту, отримання новітніх технологій чи інвестицій, не є пріоритетним у стосунках з державами Центральної Європи. Натомість українським є засвоєння досвіду демократизації та модернізації, сприйняття європейських цінностей та стандартів, а також долучення до європейської системи безпеки.

Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС варто створити центральний орган виконавчої влади, який буде координувати практичний процес європейської інтеграції, адаптацію вітчизняного законодавства до вимог ЄС тощо. Саме тут досвід країн Вишеграду варто використати, а окремі фахівці центральноєвропейських країн можуть залучатися до діяльності цієї структури для передачі навичок трансформації постсоціалістичної моделі до стандартів ЄС. При цьому необхідно постійно поширювати через ЗМІ інформацію про результати співпраці між Україною та країнами В4 у різних сферах з метою формування позитивного іміджу як України в Європі, так і країн Вишеградської четвірки в українському суспільстві, а також ознайомлення зацікавлених осіб із тими можливостями, які надає таке співробітництво [12, С. 148–150]. Відтак особливості проведення країнами В4 та їхніми партнерами відповідної інформаційної політики може стати предметом для подальших наукових досліджень.

Одночасно потрібно вживати заходів, спрямованих на пом'якшення етнічних, історичних чи культурних суперечностей, які склалися між країнами Центрально-Східної Європи. У цьому разі ефективним є інструмент використання різноманітних гуманітарних та освітніх проектів, що дають змогу сформувати певну центральноєвропейську ментальність, частиною якої повинна стати і Україна [10, С. 3–4].

За нинішніх обставин Києву також українським важливо продовжувати і нарощувати військову співпрацю з країнами Вишеградської групи, насамперед через залучення до формування спільної бойової тактичної групи ЄС, що є важливим внеском у розбудову європейської оборонної системи та адекватною відповіддю на сучасні виклики безпекової та оборонної політики. Хоча воєнно-політичний діалог Києва з країнами В4 підтверджується низкою міжвідомчих угод та щорічними зустрічами керівників оборонних відомств, але подальший його розвиток залежить від послідовності політичного курсу, фінансування, ефективності реалізації попередніх етапів співпраці. Посилення співробітництва з В4 дасть змогу Україні інтегруватися до Європи через її культурну, політичну, економічну та безпекову складові. Водночас для реалізації поставлених завдань потрібна політична воля та узгодженість позицій як Києва, так і країн-членів Вишеградської четвірки.

1. Вагнер П. Чи може Вишеградська група служити моделлю для розвитку співпраці між іншими країнами? [Електронний ресурс] / П. Вагнер // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин / упор. В. Пулішова, Т. Стражай. – Братислава, 2010. – С. 9–13. – Режим доступу: <http://www.sfpa.sk/surec/static/pdf/kniha-ua-shengen-ua.pdf>. 2. Євроінтеграція: досвід країн Вишеградської четвірки та українські реалії / за ред. І. Коссе. – К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2014. – 87 с. 3. Кіш Є.Б. «Європейська карта» країн Вишеградської четвірки: історія розвитку і формат співробітництва / Є. Б. Кіш // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Історичні науки. – 2012. – Вип. 3.33. – С. 259–267. 4. Кудряченко І. Україна і Вишеградська четвірка: стан та перспективи співпраці [Електронний ресурс] / І. Кудряченко // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин / упор. В. Пулішова, Т. Стражай. – Братислава, 2010. – С. 37–54. – Режим доступу: <http://www.sfpa.sk/surec/static/pdf/kniha-ua-shengen-ua.pdf>. 5. Лендєл Л. О. Сучасний потенціал впливу Вишеградської групи на формування

політики Європейського Союзу щодо України [Електронний ресурс] / Л. О. Лендъел. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1127/>. 6. Лише 11 % чехів – на боці Росії, однак підтримки санкцій також немає [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/10/6/7026545/>. 7. Логінов Я. Вишеградська четвірка: кінець ілюзій [Електронний ресурс] / Я. Логінов // Дзеркало тижня. Україна / Я. Логінов. – 2014. – 5 серпня. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/international/vishegradska-chetvirka-kines-ilyuziy-.html>. 8. Месежніков Г. Вишеград і Україна: особливості національних підходів [Електронний ресурс] / Г. Месежніков. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/10/6/7026545/>; 9. Перепелиця Г. Можливості інструментів розвитку взаємовигідних відносин у форматі Україна – «Вишеград плюс» [Електронний ресурс] / Г. Перепелиця // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин / упор. В. Пулішова, Т. Стражай. – Братислава, 2010. – С. 96–112. – Режим доступу: <http://www.sfpa.sk/surec/static/pdf/kniha-ua-shengen-ua.pdf>. 10. Співробітництво з країнами Вишеградської четвірки як інструмент європейської інтеграції та модернізації України: аналіт. доп. / М. О. Лендъел, А. Д. Стряпко, А. М. Крижевський та ін. – К. : НІСД, 2013. – 49 с. 11. Стражай Т. На шляху до зміцненої співпраці: оцінка моделей партнерства між Україною та Вишеградською групою [Електронний ресурс] / Т. Стражай, В. Пулішова // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин / упор. В. Пулішова, Т. Стражай. – Братислава, 2010. – С. 13–37. – Режим доступу: <http://www.sfpa.sk/surec/static/pdf/kniha-ua-shengen-ua.pdf>. 12. Сурніна-Далекорей С. Україна та Вишеград: шляхи взаємодії [Електронний ресурс] / О. Сурніна-Далекорей, Н. Гичка // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин / упор. В. Пулішова, Т. Стражай. – Братислава, 2010. – С. 129–154. – Режим доступу: <http://www.sfpa.sk/surec/static/pdf/kniha-ua-shengen-ua.pdf>. 13. Теорія міжнародних відносин: термінологічний словник / М. П. Гетьманчук, О. С. Івахів, О. В. Кукарцев та ін. – Львів: Тріада плюс, 2011. – 318 с. 14. Orzechowski M. Polska wobec wydarzeń na Ukrainie / M. Orzechowski // Активізація громадянського суспільства на Україні. Події на Євромайдані в Києві. – Щецін, 2014. – С. 31–43. 15. 10 Lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://astana.msz.gov.pl/resource/dc2c1be8-a198-4246-a4e8-140bd7881ba5:JCR>. 16. Grafikon: A magyarok többsége az oroszok mellett áll [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hvg.hu/vilag/20140429_Grafikon_A_magyarok_tobbsege_eliteli_az_o.